

Дејан В. Поповић

Ваљево

dejan.popovic0@gmail.com

ТУЖБА ВОЈИСЛАВА Р. ТАДИЋА ПРОТИВ КАПЕТАНА АЛФРЕДА ПИНКАСА

Након Првог светског рата пред ваљевским магистратима подигнут је велики број тужби против лица која су сарађивала са непријатељем, против лица која су била у аустроугарским окупаторским органима управе, за наплату ратне штете итд. Увидом у грађу налазимо велики број таквих предмета; судови су били претрпани захтевима за поравнањем, поједини процеси су због сложености поступка, као и услед недостатка стручног особља трајали и више година. Један од специфичнијих процеса вођен је пред Начелством општине ваљевске, а везан је за индустријалца и ваљевског трговца гросисту Војислава Р. Тадића и његов млин на реци Градац у доба окупације. На основу доступних архивских списа у наредним редовима даћемо у кратким цртама предмет ове судске расправе.

Поменути млин на реци Градац постојао је од 1895. године¹. По списку парних и вештачких млинова у округу ваљевском које

---

¹ Овај млин није био најстарији на реци Градац. Најстарија је Новаковића воденица са каменим витлом из 19. века (није познато када је иста подигнута). Матија Ненадовић, индустријалац из Ваљева је 1890. године подигао прву савремену воденицу на овој реци, која је била малих капацитета. Састојала се од две зграде: саме воденице и мале стамбене зграде за млинара. Године 1896. дата је у закуп трговцу Светозару К. Поповићу. Године 1897. потписан је уговор о електрификацији Ваљева, коју је потписао индустријалац Матија Ненадовић. С обзиром да је електрично постројење била техничка иновација и јако скуп пројекат, у недостатку новца М. Ненадовић се уортачио са трговцем Поповићем. Око три године је требало да се набави нова технологија и прикупе све дозволе Општине. До пролећа 1900. године

је Начелство послало Министарству народне привреде датованом 24. априла 1905. године, овај млин био је у сувласништву Светозара К. Поповића и Војислава Р. Тадића, покретан је турбином и имао је три пара каменова.² До Првог светског рата Војислав Р. Тадић постаје једини његов власник. Млин је доносио лепу зараду и велики број оновремених Ваљеваца је млео жито у њему³. Доба окупације Тадић је дочекао у Србији; вративши се у Ваљево живео је веома скромно, јер су окупаторске власти реквирирале један део његових објеката⁴. Када је Румунија ушла у рат на страни Антанте, у окупираној Србији извршен је велики број хапшења виђенијих људи; тада је у Ваљево ухапшен Војислав Р. Тадић и потом је интерниран. Пре интернације, за настојника млина поставио је свог дотадашњег момка Адолфа Недића. Вративши се из заточења новембра 1917. године затекао је стање у млину сасвим другачије него кад га је оставио: поменици Недић је у споразуму са аустроугарским капетаном Алфредом Пинкасом преузео млин, узурпирајући његове приходе. У истом су отворили малу пиљарницу и по исказу самог Тадића у потоњој тужби „ водили рачуна само о својим личним користима“. У одсуству од 15 месеци настојник Адолф направио је огроман губитак за рад млина. Тадић је покушао да наплати потраживања од Општине (окупационог Поглаварства – нап. аут.), али је упућен капетану Алфреду Пинкасу као надлежном. По речима Тадића, Пинкас га је примио у својој канцеларији врло дрско уз речи да млевено жито у протеклом периоду не може да плати по цени од 5 круна, колика је била крајем 1915. године, него по новој цени од 3 круне за 100 кг, јер је на ту цену пристао настојник Адолф Недић. Капетан Пинкас је том приликом кон-

---

електична централа са погоном на једносмерну струју смештена у просторијама старе воденице била је спремна за рад. Коначно, априла 1900. године ова централа осветлила је варош Ваљево – вид. Александар Кале Спасојевић, Прва електрификација Вајева, Колубара, Велики народни календар за просту 1997. годину, стр. 177-187, ИП Колубара, Ваљево, 1997.

² Бранко Перуничкић, *Град Ваљево и његово управно подручје 1815-1915*, стр. 1187-1188, Ваљево, 1973.

³ До данашњих дана овај део града, на реци Градац се популарно зове „код Тадића млина“ – нап. аут.

⁴ Казивања Бранислава Ломе, а по причи свог оца Александра, забележена јула 2005. године

статовао да ако Тадић не прихвати понуђене услове да ће млин реквирирати и све кајише одузети. Немоћан, Тадић је морао да пристане на све услове. Неколико недеља касније, капетан Пинкас је позвао Тадића и наредио да дâ млин под закуп настојнику Недићу за месечну надокнаду од 500 круна. У случају одбијања, Тадићу је забрањено одузимањем млина и новим интернирањем. Уплашен за свој живот, Тадић је против своје воље дао под закуп млин поменутом Недићу, по условима које је Пинкас одредио. Том приликом забрањено је Тадићу физичко појављивање на имању на којем се налазио поменути млин.

У наредном периоду капетан Пинкас и купац Недић уортачили су се у приходима које је доносио млин. Наиме, водећи посао свакодневно се у млину појављивао овај аустроугарски официр. За своје личне потребе је заузео поједине просторије млина и помоћних објеката и ту је држао самлевено брашно, које је продавао по својим ценама. У помоћним објектима млина, Пинкас је гајио живину и трговао јајима и млечним производима.

Дана 24. децембра 1918. године оштећени Тадић је пред Начелством општине ваљевске подигао тужбу против капетана Алфреда Пинкаса тежећи утврђивању кривице и наплати свих финансијских потраживања⁵. У тужби Тадић је навео да је претрпео материјалну штету од 15.000 динара. У своју одбрану позвао је за сведока Васу Бабића, ваљевког кмета⁶. У овом процесу дуго се прикупљао доказни материјал; исказ сведока заказан је дана 22. септембра 1919. године, када је подигнута и тужба против Адолфа Недића. Међутим, ствари у овом процесу нису ишле најбоље по Тадића. Из докумената сазнајемо да је Начелство позвало дана 8. марта 1920. године Војислава Р. Тадића ради хитног саслушања у вези тужбе против двојице горе оптужених. Из службених списа сазнајемо да је главни сведок Васа Бабић у међувремену умро, па стога кривица бившег аустроугарског капетана Алфреда Пинкаса није могла више да се утврди. Тадић је био приморан да у недостатку доказа одустане од тужбе про-

---

⁵ Међуопштински историјски архив Ваљево (МИАВ), Фонд: Општински суд (ОС), 1920. година, неинвентарисана грађа, без деловодног броја

⁶ Из документације Окружног суда за 1918. годину сазнајемо да је члан Општинског суда у Ваљевоу у време окупације био Васа Бабић – нап. аут.

тив истог, те у дијапозитиву текста стоји „и молим да се по њој ништа даље не предузима“.

Тужба је печатирана и архивирана по налогу Начелства дана 15. марта 1920. године.⁷

На крају треба рећи још нешто: државни органи Краљевине СХС су у овом периоду донели већи број закона, за сва дела злочинства, поступања из користољубља, издаје народних интереса, велеиздају. Међутим, нове државне власти нису могле да, на адекватан начин, пред домаћим судовима процесуирају стране држављане, који најчешће нису потпадали под кривичну одговорност. За оваква лица, у највећем броју случајева, нису се могли применити српски закони у време док још није постојало унитарно законодавство нове државе. Питање је како би се завршио и сам процес против Алфреда Пинкаса да је главни сведок Васа Бабић био жив.

---

⁷ У доступној документацији нисмо нашли потписе судских чиновника Начелства, што је необично за један државни судски спис. Даља судбина аустроугарског капетана Алфреда Пинкаса није позната. Из доступних архивских докумената није позната ни даља судбина тужбе против некадашњег настојника млина Адолфа Недића – нап. аут.